

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA

Centar za ekonomska istraživanja

**GLOBALIZACIJA I
IZOLACIONIZAM**

BEOGRAD, 2017

Uređivački odbor:

dr Veselin Vukotić
dr Danilo Šuković
dr Mirjana Rašević
dr Zoran Lutovac
dr Vladimir Goati

Izdaje:

Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka

Za izdavača:

dr Goran Bašić

Izdavanje ove knjige finansijski su pomogli:

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Štampa:

**Razvojno-istraživački centar Grafičkog inženjerstva,
Tehnološko-metalurškog fakulteta, Karnegijeva 4, Beograd**

Tiraž:

200 primeraka

ISBN: 978-86-7093-170-1

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

316.32(082)
316.42(082)

GLOBALIZACIJA i izolacionizam / [uređivački odbor
Veselin Vukotić ...[et al.]]. - Beograd : Centar za ekonomska
istraživanja Instituta društvenih nauka, 2017 (Beograd : RIC
grafičkog inženjerstva Tehnološko-metalurškog fakulteta). -
454 str. ; 25 cm

"Zbornik radova 'Globalizacija i izolacionizam' je dvadeset
sedmi u dugoj tradiciji održavanja naučnih skupova i
izdavanja zbornika radova koje organizuje Centar za
istraživanja Instituta društvenih nauka u Beogradu."

-- Predgovor. - Tiraž 200. - Str. 7: Predgovor / Danilo
Šuković. -

Napomene i bibliografske reference uz radove. - Bibliografija
uz svaki rad.

- Abstracts.

ISBN 978-86-7093-170-1

a) Глобализација - Зборници b) Друштвене промене -
Зборници
COBISS.SR-ID 234512396

© 2017. Institut društvenih nauka - Centar za ekonomska istraživanja

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan, presnimavan ili prenošen bilo kojim sredstvom, elektronskim, mehaničkim, za kopiranje ili na bilo koji drugi način, bez prethodne saglasnosti izdavača.

Sadržaj

PREDGOVOR	7
<i>Veselin Vukotić</i> GLOBALIZACIJA I IZOLACIONIZAM- IDEOLOGIJA ILI ISTORIJA BUDUĆNOSTI	9
<i>Ljubomir Madžar</i> SJAJ I ODSJAJ GLOBALIZACIJE	21
<i>Ratko Božović</i> OD ANAHRONIZMA PALANKE DO GLOBALNE HOMOGENIZACIJE -FRAGMENTI- ...	40
<i>Danilo Šuković</i> NEJEDNAKOSTI, GLOBALIZACIJA I POPULIZAM	52
<i>Čedomir Čupić</i> GLOBALIZACIJA I BALKANIZACIJA – SUKOB MODERNIZACIJE I TRADICIONALIZMA	62
<i>Aleksandar Bošković</i> GLOBALIZATION AND ITS DISCONTENTS	74
<i>Marko Sekulović</i> GLOBALIZACIJA I SUVERENITET	83
<i>Petar Đukić</i> EKONOMSKI NACIONALIZAM - INSTITUCIONALNA I STVARNA GLOBALIZACIJA	91
<i>Branislava Bujišić</i> DEGLOBALIZACIJA - NOVA PARADIGMA?	100
<i>Zoran Đikanović</i> <i>Maja Drakić-Grgur</i> GLOBALIZACIJA I DIGITALIZACIJA BANKARSKIH USLUGA	107
<i>Neven Cvetičanin</i> KUDA IDE SVET? ANALIZA DRUŠTVENO-POLITIČKIH PROCESA KOJI OPREDELJUJU GLOBALNA ZBIVANJA NA POČETKU 21. VEKA	116
<i>Ivan Vujačić</i> <i>Jeļica Petrović-Vujačić</i> IZOLACIONIZAM KAO ILUZIJA - MOGUĆE POSLEDICE NOVOG AMERIČKOG PROTEKCIONIZMA	131
<i>Milorad Katnić</i> RAD U GLOBALIZOVANOM I DIGITALIZOVANOM DRUŠTVU	141

<i>Darko Marinković</i> GLOBALIZACIJA I IZOLACIONIZAM - IZMEĐU IDEOLOŠKOG PRIVIDA I STVARNOSTI	149
<i>Milan Šojić</i> EKONOMSKA KRIZA I INDIKATORI RANOG UPOZORAVANJA.....	160
<i>Zoran Pavlović</i> <i>Bojan Todosijević</i> STAVOVI EVROPLJANA PREMA GLOBALIZACIJI	172
<i>Milica Vukotić</i> <i>Jelena Zvizdojević</i> GLOBALIZACIJA POLJOPRIVREDE KROZ RAZVOJ INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA	181
<i>Srdjan Vukadinović</i> GLOBALIZACIJA I «BALKANIZACIJA» U SISTEMU (NE)VREDNOTA DRUŠTVA	189
<i>Kosta Josifidis</i> <i>Alpar Lošonc</i> GLOBALIZACIJA: PARADOKSI OTVORENOSTI I ZATVORENOSTI	197
<i>Marijana Maksimović</i> <i>Predrag Petrović</i> GLOBALIZACIJA I LIBERALIZACIJA – STARI POJMOVI U NOVOM VREMENU	210
<i>Gordana Radojević</i> IZAZOVI INTEGRACIJE NACIONALNIH SA REGIONALNIM/GLOBALNIM STATISTIČKIM SISTEMIMA	220
<i>Dragana M. Djurić</i> IZNEVERENA OČEKIVANJA GLOBALIZACIJE PODSTIČU PROTEKCIONIZAM	228
<i>Zorica Mršević</i> <i>Svetlana Janković</i> MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST KAO DEO GLOBALIZACIJSKIH TRENDOVA	238
<i>Uroš V. Šuvaković</i> IZOLACIONIZAM KAO REAKCIJA NA GLOBALIZAM	250
<i>Predrag Čanović</i> PUTEVI I STRANPUTICE GLOBALIZACIJE.....	258
<i>Nina Vujošević</i> RASTUĆI IZOLACIONIZAM U SVIJETU I RAZVOJ MALIH EKONOMIJA.....	266
<i>Novaković G. Nada</i> EVROPSKA UNIJA I PROCESI GLOBALIZACIJE I BALKANIZACIJE	273

<i>Dušan Mojić</i> „GLOBALNA KULTURA“ I ORGANIZACIJE	282
<i>Lidija Madžar</i> TRGOVINSKI PROTEKCIONIZAM U SAVREMENOJ SVETSKOJ PRIVREDI	291
<i>Ksenija Marković</i> <i>Zoran Lutovac</i> GLOBALIZACIJA I ODNOS VEĆINSKIH STRANAKA PREMA NACIONALNIM MANJINAMA U SRBIJI – OD POLITIKE IZOLACIJE DO POLITIKE INTEGRACIJE - ...	300
<i>Ljubiša R. Mitrović</i> ZAŠTO JE IZOLACIONIZAM NEOKONZERVATIVNI ODGOVOR NA KRIZU I NEPRODUKTIVNA POLITIKA U ERI GLOBALIZACIJE?	313
<i>Milica Daković Tadić</i> IZAZOVI KONCEPTA OBRAZOVANJA U KONTEKSTU GLOBALIZACIJE I IZOLACIONIZMA	320
<i>Dragana Mitrović</i> OBRAZOVANJE ZA GLOBALIZACIJU I GLOBALIZACIJA OBRAZOVANJA	327
<i>Aleksandra Prašević</i> DA LI JE GLOBALNA EKONOMIJA U POST-KRIZNOJ ERI SEKULARNE STAGNACIJE NA PRAGU NOVOG MERKANTILIZMA?	336
<i>Milorad Đurić</i> DA LI JE IZOLACIONIZAM NEIZBEŽAN? GLOBALIZACIJA I PROBLEM LEGITIMNOSTI	345
<i>Vladimir Marinković</i> O OBJEKTIVNIM DOMETIMA I OGRANIČENJIMA GLOBALNOG KAPITALIZMA	354
<i>Irena Radović</i> <i>Milena Knežević</i> GLOBALIZACIJA: UZROK I LIJEK ZA NEKVALITETNE KREDITE U CRNOGORSKOM BANKARSKOM SISTEMU	362
<i>Ivana Božić Miljković</i> EKONOMSKA MARGINALIZACIJA ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA U PROCESU GLOBALIZACIJE	373
<i>Tatjana Stefanović</i> FINANSIJSKA GLOBALIZACIJA I FINANSIJSKI CIKLUSI	381
<i>Suzana Ignjatović</i> <i>Željka Buturović</i> KLASIČNI LIBERALIZAM NA RASKRSNICI GLOBALIZMA I IZOLACIONIZMA	392

<i>Jelena Zvezdanović Lobanova</i> <i>Mikhail Lobanov</i> <i>Ivana Ostojić</i> KONTROLA KRETANJA KAPITALA KAO PREPREKA MEDJUNARODNOM INVESTIRANJU	403
<i>Lilijana Čičkarić</i> GLOBALIZACIJA, ŽENE I DRUŠTVENI RAZVOJ	412
<i>Ana Bošković,</i> <i>Bojana Sterniša</i> ZIDOVI 21. VIJEKA	421
<i>Marija Orlandić</i> <i>Marija Radunović</i> RESURSI I GLOBALIZACIJA	428
<i>Snežana Popić</i> SRPSKE ENKLAVE NA KOSOVU I METOHIJI: PROJEKCIJA NAMETNUTE DRUŠTVENE IZOLACIJE U DOBA GLOBALIZACIJE?	436
<i>Mirjana Dokmanović</i> NACIONALNI SUVERENITET I EKONOMSKA GLOBALIZACIJA.....	445

PREDGOVOR

Zbornik radova „Globalizacija i izolacionizam” je dvadeset sedmi¹ u dugoj tradiciji održavanja naučnih skupova i izdavanja zbornika radova koje organizuje Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka u Beogradu.

Sukobi globalizacije i izolacionizma naglo su izbili u prvi plan svih dešavanja današnjeg sveta. Pitanje je da li nagli prodor populizma i izolacionizma mogu prevladati tokove globalizacije koja je znatno više od ekonomije. Brzi razvoj informacione i komunikacione tehnologije stvorili su mogućnosti da globalizacija zahvati gotovo sve sfere ljudske aktivnosti. Ne samo ekonomiju već i politiku, kulturu, nauku, obrazovanje, umetnost, sport i sl.

S druge strane, odluka Velike Britanije da napusti Evropsku uniju, zatim izbor novog američkog predsednika sa radikalno populističkim programom, kao i nagli uspon populističkih pokreta širom Evrope, nagoveštaju prodor izolacionizma, sve pod izgovorom očuvanja nacionalnih interesa koje prema njima ugrožavaju globalizacija, terorizam, migraciona kriza, nejednakosti i dr.

U ovom Zborniku je preko pedeset autora u 46 radova dalo svoj doprinos rasvetljavanju brojnih kontraverzi i izazova odnosa globalizacije i izolacionizma.

Danilo Šuković

---

¹Centar tradicionalno od 1989. godine održava naučne skupove na jednu od aktuelnih tema i objavljuje zbornik radova. Do sada su održani sledeći skupovi:

1. Privredna reforma i ekonomska (re)definicija socijalizma (1989)
2. Socioekonomske prepreke reformi (1990)
3. Transformacija svojinskih odnosa – teorijski i empirijski aspekti (1991)
4. Institucionalna infrastruktura u tranziciji ka tržišnoj ekonomiji (1992)
5. Plasmani banaka i zaštita bankarskog kapitala u uslovima sankcija i hiperinflacije (1994)
6. Zastoji u jugoslovenskoj tranziciji (1995)
7. Svojina i slobode (1996)
8. Ekonomija i demokratija (1997)
9. Ekonomija i pravo (1998)
10. Sistem i korupcija (2000)
11. Globalizacija i tranzicija (2001)
12. Tranzicija i institucije (2002)
13. Politika i slobode (2003)
14. Kultura i razvoj (2004)
15. Pojedinac i država (2005)
16. Biznis i država (2006)
17. Ekonomija i sociologija (2007)
18. Moral i ekonomija (2008)
19. Kriza i globalizacija (2009)
20. Kriza i razvoj (2010)
21. Balkan i EU (2011)
22. Stanovištvo i razvoj (2012)
23. Obrazovanje i razvoj (2013)
24. (Anti)Liberalizam i ekonomija (2014)
25. Globalizacija i kultura (2015)
26. Seobe i razvoj (2016)

GLOBALIZACIJA I LIBERALIZACIJA – STARI POJMOVI U NOVOM VREMENU

Apstrakt

Na samom početku dvadeset prvog veka globalizacija zajedno sa liberalizacijom predstavlja teme koje i dalje nesmanjenim intenzitetom pobuđuju veliku pažnju istraživača. U literaturi se neprestano polemische o tome kakav je uticaj globalizacije na privredni razvoj u današnjem svetu, da li se gubi suverenitet država, kakava je uloga kulture, u kom pravcu se transformišu društva, kako je liberalizacija uticala na promene u jednoj zemlji. Iako na ova pitanja nema jedinstvenog odgovora, postoje jednobrazne konstatacije da je globalizacija činjenica, da ima više lica i da zahteva prilagodavanje.

Ključne reči: globalizacija, liberalizacija, uloga države, međuzavisnost

GLOBALIZATION AND LIBERALIZATION - THE OLD CONCEPTS IN NEW TIME

Abstract

At the beginning of the twenty-first century globalization, together with the liberalization represents themes that continue unabated arouse great attention of researchers. The literature is constantly debated about the impact of globalization on economic development in today's world, whether it is losing the sovereignty of states, cocoa is the role of culture in which direction to transform society, as liberalizacija influenced changes in one country. Although these questions there is no single answer, there are uniformly claim that globalization is a fact that more than one person, and that requires adjustment.

Key words: globalization, liberalization, the rule of the state, interdependence

UVOD

Globalizacija i liberalizacija su stari i kompleksni pojmovi. Prvi pojam potiče još od samog početka Novog veka i do sada je prošao kroz tri faze. Drugi potiče od XVIII veka i Francuske revolucije. Njegova poslednja faza je počela sa Vašingtonskim konsenzusom, od kada se potencira industrijska, trgovinska i finansijska liberalizacija, kao i reforma fiskalnog sektora. Obe pojave, i globalizacija i liberalizacija, ispoljavaju svoje i dobre i loše strane, pune su

---

¹ Rad je rezultat projekta 179038 "Modeliranje razvoja i integracija Srbije u svetske tokove u svetlu ekonomskih, društvenih i političkih gibanja" koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, 2011-2017.

² U radu su prikazani rezultati istraživanja koje je sprovedeno u sklopu projekta III47010: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija–multidisciplinarni pristup, finansiranog od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, za period 2011–2017.

protivrečnosti i zahtevaju posvećenu analizu kako bi se došlo do saznanja o koristima ili o štetama koje mogu da prouzrokuju.

1. GLOBALIZACIJA U KONTEKSTU MEĐUZAVISNOSTI SVETA

Sam pojam globalizacije potiče još od XVI veka kada se rađa moderan svetski sistem rada. To je ujedno i prva faza globalizacije u kojoj je došlo do formiranja država na osnovu Velstafskog mira koji je istakao suverenitet država. Osim toga, došlo je do razvoja zanatstva, javili su se i prvi začeci bankarskih poslova u feudalizmu. Sledeća faza globalizacije je počela sa industrijskom revolucijom i ekspanzijom industrijalizma, i tada je započela modernizacija nacija. Modernizacija predstavlja kontinuirani razvoj industrije, moderno tržište, nacionalnu državu, vladavinu prava i demokratije i ostvarivanje socijalnih prava. Sa njom su formirani ugovorni odnosi na kojima se zasniva vladavina prava, a bilo je poželjno uvećanje ličnog bogatstva. Došlo je i do snažnog razvoja individualiteta: autonomije i inicijative, do decentralizacije moći države i pojave autonomnih društvenih grupa, tj. do uspona pojedinih socijalnih grupa: snažne aristokratije, brojnog seljaštva, malobrojne ali moćne klase gradskih trgovaca i zanatlija, a potom i snažne radničke klase. Treća faza podrazumeva period nakon završetka Hladnog rata i pada Berlinskog zida 1989., poznata kao turboglobalizam. Tada zapravo počinje novi ritam globalizacije, nova brzina, poznata i kao „Novi svet“ država. U ovoj fazi globalizacije sa povećanjem broja multinacionalnih kompanija, radna snaga je u velikim seobama, te su tako postali poznati korporativni migranti, ali i oni migranti van korporacija koji su u potrazi za poslom i boljim načinom života. S druge strane, zemlja i prirodni resursi su najmanje mobilni, ali su zato proizvodnja i trgovina najrazvijeniji u ovoj fazi globalizacije. Ekonomska povezanost sveta je prisutna kroz velike američke, evropske i japanske kompanije koje su postale globalne, „bezdržavne“, ali i kroz međuzavisnost svih država (Pećujlić, 2002. s.27, 38 – 40, 61). Prisutan je i ekonomski monopol tih kompanija, kao i njihove fuzije zbog osvajanja tržišta jer su vođene profitom i ekspanzijom. „Svaka epoha modernog društva ima svoj centralni pojam u kojem se sabira glavni trend razvoja, struktura moći i dominantni ideološki kod. U sadašnjoj epohi to je pojam globalizacije.“ (Vidojević, 2005.s19)

Globalizaciju nije lako definisati. Prema jednoj od definicija globalizacije, njen današnji smisao je u širenju, produbljavanju i ubrzavanju svetske međuzavisnosti u svim aspektima modernog i društvenog života, „od kulture do kriminala, od finansija do duhovnosti“. Prema drugoj, ona je višesmeran proces i „najnapredniji oblik internacionalizacije“ (Vidojević, 2005. s.21). Ono što svakako karakteriše današnju fazu globalizacije je to da je ona poslednji stupanj internacionalizacije koji u sebi obuhvata i pojam regionalizacije i široku ekspanziju. To je i čini specifičnijom u odnosu na ranije faze (Pećujlić, 2002. 50-51.). Globalizacija je proces koji u sebi nosi transformaciju socijalnih odnosa, tokova, mreža aktivnosti, interakcije i moći u transkontinentalnim ili međuregionalnim razmerama. Ona uključuje, prvo – širenje društvenih političkih i ekonomskih aktivnosti van granica jedne zemlje, regiona ili kontinenta; drugo - njeno značajno obeležje je intenziviranje, povećanje ili povezanost trgovinskih tokova, investicija, finansija, migracija, kulture; treće – dovodi do povećanja i ubrzanja globalnih procesa i interakcija, komunikacije, povećava difuziju ideja, roba, informacija, kapitala i ljudi; i četvrto – dolazi do međupovezanosti između udaljenih događaja. Ukratko rečeno, globalizacija se može posmatrati kao proširenje, intenziviranje, ubrzanje i rastući uticaj svetske povezanosti. Ona je danas najviše globalizacija korporativnog i finansijskog kapitala, dakle tržišta, a ne

države. Ona upućuje na to da država mora da nastavi da sprovodi svoje javne politike, ali novim sredstvima³.

Kao što je već rečeno, od pada Berlinskog zida sa konstituisanjem Vašingtonskog konsenzusa počinje poslednja faza globalizacije, tj. treća faza internacionalizacije. Danas se sva društva kreću ka kapitalizmu i tržišnom načinu proizvodnje i na tim principima zasnivaju svoj privredni razvoj. Posmatrano u tom kontekstu globalizacija je neizbežna, ona je realnost i samo je pitanje kako njom razborito i racionalno upravljati. Globalni poredak ili „svetski sistem“ čine: tehničko-informatička revolucija i globalna ekonomija; globalna kultura i transnacionalni politički režimi (transnacionalne korporacije sa svojim filijalama) (Pečujlić, 2002. s.53). Tako je stvoren svet međuzavisnosti, ali pored toga pojavile su se nadnacionalne organizacije kao što su Svetska banka, Međunarodni monetarni fond i Svetska trgovinska organizacija. Dok prve dve institucije regulišu oblast međunarodnih finansija, treća reguliše polje međunarodne trgovine. Tu su još i Savet bezbednosti, zatim Ujedinjene Nacije, kao i Grupa sedam - G7. Tako: *„Istraživanja procesa globalizacije otkrivaju da se svet suočava s pojavom koja ima više dimenzija: ekonomsku, društvenu, političku, kulturnu, versku i pravnu, i da su sve one međusobno povezane na složen način. To znači da su tumačenja i objašnjenja koja imaju u vidu samo jednu stranu problema neprikladna...“*

...poslednjih tridesetak godina proces globalizacije kombinuje univerzalnost i ukidanje nacionalnih granica, s jedne strane, s posebnošću, lokalnom različitosti, etničkim identitetom i vraćanjem vrednosti zajednice, s druge strane. Štaviše, takav model globalizacije podrazumeva raznovrstan interaktivan odnos s drugim, naporednim procesima transformacije svetskog sistema kao što su dramatičan porast nejednakosti između bogatih i siromašnih zemalja, između bogatih i siromašnih u svakoj zemlji ponaosob, prenaseljenost, ekološke katastrofe, etnički sukobi, masovne migracije na međunarodnom planu, pojava novih država i propast ili opadanje starih, sve veći broj građanskih ratova, organizovani zločin na globalnom nivou, formalna demokratija kao politički uslov za dobijanje međunarodne pomoći itd.“ (Boaventura, 2002. s.6).

U Tabeli 1 je dat pregled prakse, institucija, oblika moći, forme zakona, strukturnih sukoba i kriterijuma hijerarhije koji se odnose na stupanj međunarodne povezanosti i to međudržavne, globalne kapitalističke ili transnacionalne, društvene i kulturne.

Neophodno je istaći da se danas međuzavisnost i povezanost (sveta) javljaju kao potreba i neophodnost. Iako je nepobitna činjenica da je svet polarizovan na razvijeni sever i manje razvijeni jug, takode je nepobitna činjenica da se ljudi ne povezuju više samo kroz pripadnost teritoriji, lokalni milje ili rodbinske veze, već se to dešava i kroz „univerzalnu međuzavisnot“ (Pečujlić, 2002. s 7). U tom kontekstu izdvojilo se nekoliko pojmova na koje u budućnosti treba posebno obratiti pažnju a to su:

✓ Kultura - U globalizovanom svetu kultura zauzima posebno mesto, jer se pojedinci i kompanije susreću s mnoštvom drugih kultura. Kultura pomaže da se očuvaju nacionalni identitet i autentičnost. Stoga, društveni sistem određen je kulturom, ali pored toga i jezikom, običajem, moralom, tradicijom, religijom. Svaki društveni sistem koji nje vodio računa o svojoj kulturi, bio je izložen procesu dezintegracije i dekomponovanja. Društva koja se dinamično otvara ka progresivnim promenama neminovno prati dezorganizacija. Stoga je balans između dezorganizacije i fleksibilnosti delikatan ali i neophodan (Parsons, 2009. s. 337). Dakle, jezgro jednog društva, tj društvenog sistema čini društvena zajednica koja pored navedenih elemenata obuhvata i vrednosni sistem i prihvatljive norme ponašanja. Interesantno je zaključiti, što je

³ Held, David, McGrew, Anthony, Globalization, Oxford dictionary, <http://www.polity.co.uk/global/globalization-oxford.asp#bridge>, datum dostupnosti 9.2.2017.

društvo razvijenije, ima atentičniju kulturu, to je otvorenije i spremnije na promene. Takvo društvo ima veću sposobnost prilagodavanja.

Tabela 1: Procesi globalizacije

Prakse	Institucije	Oblik moći	Forma zakona	Strukturalni sukobi	Kriterijumi hijerarhije
Međudržavne	Države Međunarodne organizacije Multilateralne finansijske institucije Regionalni blokovi (NAFTA, Evropska unija, Meroosul) Svetska trgovinska organizacija	Nejednaka razmena prerogativa suvereniteta	Međunarodni zakon Međunarodni sporazumi Zakon o regionalnoj integraciji	Međudržavna borba za relativnu poziciju u svetskom sistemu (nadmoć/ /potčinjenost; samostalnost/ /zavisnost)	Centar, periferija, poluperiferija
Globalne kapitalističke	Multinacionalne kompanije	Nejednaka razmena resursa ili komercijalnih vrednosti	Zakon o radu Međunarodni ekonomski zakon Novi lex mercatoria Svojinska prava Prava na intelektualnu svojinu Patentna prava	Klasna borba za prisvajanje ili vrednovanje komercijalnih resursa (integracije/ /dezintegracije; uključivanje/ /isključivanje)	Globalno, lokalno
Transnacionalne društvene i kulturalne	Nevladine organizacije Društveni pokreti Mreže Kretanja	Nejednaka razmena identiteta i kultura	Ljudska prava Pravo na državljanstvo i boravak Pravo na emigraciju Pravo na intelektualnu svojinu	Borba socijalnih grupa za priznavanje različitosti (uključivanje/ /isključivanje; autonomno uključivanje/ /potčinjavanje)	Globalno, lokalno

Izvor: Boaventura, 2002. s.32.

✓ **Obrazovanje** - U uslovima globalizacije, obrazovanje igra jednu od najznačajnijih uloga. „Revolucija u obrazovanju značajna je koliko i industrijska i demokratska revolucija u prošlosti“. (Parsons, 1997. s.122). U poslednjih dvadesetak godina sve je više novih znanja, naučnih otkrića i njihovih primena. Sve više se govori o „društvu znanja“, a rad zasnovan na višem i specifičnijem znanju je više plaćen. Možda su zahtevi MMF i Svetske banke i sličnih institucija stavili akcenat na liberalizaciju trgovine, međutim, niko državama nije zabranio da liberalizuju obrazovanje i dozvole i podstiču što veći broj sticanja znanja i obrazovanja iz traženih i potrebnih oblasti. Dualno obrazovanje, kao model sve više je prihvaćen u svetu, te treba da doprinese usklađenosti ponude i tražnje na tržištu rada.

✓ **Komunikacija** – sa razvojem i ovladavanjem novih tehnologija došlo je i do povećanog intenziteta komunikacije. Više nije u pitanju količina informacija, niti njena brzina, niti dostupnost, već smislenost i upotrebljivost istih. Iako može da doprinese promociji nacionalne

kulture, može da dovede do razmene kompanijskih iskustava, u današnjoj komunikaciji postoji dosta beskorisnih informacija. Upravo iz tih i sličnih razloga u budućnosti treba dosta pažnje posvetiti komunikaciji.

✓ Multinacionalne kompanije – na kraju XX i početkom XXI veka došlo je do porasta broja multinacionalnih kompanija (MNK) u svetu. Iz istih razloga porastao je i interes za njih. U literaturi se često može pronaći da se menja odnos između MNK i nacionalne države, gde ove kompanije postaju značajnije od nacionalne ekonomije. Naravno, ovo se može smatrati preuveličanim, nacionalna država je zadužena za makroekonomsku stabilnost, a to nije domen domaćih i multinacionalnih kompanija. Pojavila se nova dinamika istraživanja, kao i novi načini saradnje, a to su formalna (inovacijska saradnja) i neformalna (razmena informacija). Upravo razmena informacija dovodi do stvaranja novih ciljanih znanja koje kompanije mogu iskoristiti za kreaciju novih proizvoda i pružanje novih usluga. MNK efikasnije vrše prenos tehnologije, nego što bi to uradile individue⁴. Ovim se objašnjava želja preduzeća da što brže izade na tržište i primeni nove složenije dizajne (Dabić, 2007. s.31, 33).

Međutim, postoji još nekoliko činjenica koje se ne mogu izostaviti, koja su u trećoj, poslednjoj fazi globalizacije naročito izražene, a to su tamna strana modernizacije i turboindustrijalizacije oličene u: destruktivnoj upotrebi tehnologije, brutalnim kolonijalnim odnosima, ekonomskim procesima između svetova i totalitarnih poredaka, iracionalnim ratovima za sirovine, tržište i ekonomsku dominaciju razvijenih. Potom slede, dugo (prekovremeno) radno vreme, slabi i po život rizični radni uslovi, niske nadnice, prekovremeni rad, minimum socijalne zaštite u nerazvijenim zemljama, zloupotreba dečjeg i ženskog rada. Pretpostavlja se da je strateški interes korporacija ovladavanje svetskim tržištem, kao i kontrola prirodnih i ljudskih resursa, politička i ekonomska dominacija, a uz to vojna i informatička dominacija. Neki pak, globalizaciju vide „kao Morgentaunov plan za Treći svet“⁵ (Reinert, 2006. s.121). Ipak neophodno je istaći da niko nema ekskluzivno pravo na dominaciju, te se opravdano postavlja pitanje koliko i same zemlje doprinose takvom stanju (ne)razvijenim zakonima i slabim institucijama.

2. LIBERALIZACIJA, LIBERALIZAM I JOŠ PO NEŠTO

Još jedan pojam koji je gotovo nemoguće posmatrati bez globalizacije jeste liberalizacija, te su ova dva pojma danas nerazdvojna i uglavnom se posebno ističu kada se misli na ekonomsku liberalizaciju. Liberalizacija je smanjenje ili ukidanje ograničenja na nešto, obično se vezuje za ekonomski ili politički sistem, a najčešće podrazumeva liberalizaciju trgovine i liberalizaciju društva⁶. Prema jednoj od definicija liberalizacija trgovine predstavlja uklanjanje ili smanjenje trgovinskih barijera kako se ne bi ugrozio slobodan protok roba, usluga iz jedne zemlje u drugu. To podrazumeva ukidanje carina, ali i netarifnih barijera⁷. Liberalizacija podrazumeva dopuštanje više slobode u zakonima, sistemima ili mišljenjima. Ovde se može svrstati liberalizacija stavova u društveno kulturnim vrednostima⁸. Naime, kao što je već rečeno i

⁴ Nova znanja i tehnologije se mogu preneti putem dokumentacije, obrazovanja i obuke, razmene tehničkog osoblja, istraživanja i razvoja i prenosa specijalizovane opreme i prijave problema.

⁵ Morgentaunov plan je bio plan deindustrijalizacije pojedinih zemalja, ali je nakon dve godine zamenjen Maršalovim planom reindustrijalizacije. Danas je reindustrijalizaciju i ponovno pokretanje proizvodnje u nerazvijenim zemljama teže sprovesti, nego ranije.

⁶ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/liberalization>, datum dostupnosti 9.2.17.

⁷ <http://www.businessdictionary.com/definition/trade-liberalization.html>, datum dostupnosti 17.4.2015.

⁸ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/liberalization>, datum dostupnosti 9.2.17.

liberalizacija je pojam koji nije novijeg datuma. Liberalna misao prvobitno se pojavila u Holandiji i Engleskoj (Džon Lok, Adam Smit), u drugoj polovini XVII veka i zasnivala se na ideji verske slobode. Razvoj liberalizma kao ideologija vezuje se za Francusku revoluciju iz 1789. godine. Dakle, u XVIII veku je došlo do razvoja liberalne misli i u Kontinentalnoj Evropi i Francuskoj, gde su mnogi vodeći mislioci dali svoje tumačenje osnovnih ideja liberalizma. Ti mislioci su bili Ruso, Volter, Didro, Holbah, Helvecije, Moreli, Mabli. To je „individualistička ideologija“ jer polazi od pojedinca i vere u to da je on u mogućnosti da menja, a to proizlazi iz njegove potrebe da menja. Privatna svojina, odnosno vlasništvo pojedinca ili korporacija je još jedna od njenih odlika, koja ukazuje da njen vlasnik ima pravo da je koristi, razmenjuje ili vrši kontrolu nad njom. Zatim, jedna od ključnih tvrdnji liberalizma je „minimalno države“ što znači minimalan upliv u tržište, ali jaka država tek toliko koliko je potrebno da obezbedi mir i sigurnost. Država je van ekonomije i stoga se liberalna ekonomija smatra slobodnom tržišnom ekonomijom, a ne centralističkom. Liberalizam se zalagao za vladavinu prava te time nije uspostavljena socio-ekonomska jednakost⁹. U XIX i XX veku samo su dalje razrađivane ideje liberalizma, a iznedrile su zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast koje su potpuno odvojene, zatim individualni razvoj talenata, sposobnosti i interesa, privatno vlasništvo i jake institucije (vladavinu nepristrasnih zakona i neutralnog sudstva) (Grupa autora. 2007. s.12-19). Ekonomski liberalizam zastupa tezu da se ekonomski sistem neke zemlje mora temeljiti na kapitalizmu, na načelu *laissez faire-a* i privatnim sredstvima za proizvodnju, slobodnom tržištu koje bi kao takvo moglo da bude konkurentno, kao i slobodnoj trgovini^{10, 11}.

Oslobađanje tržišta od državne intervencije u drugoj polovini XX veka donelo je značajne pomake u deregulaciji i liberalizaciju trgovine. Sama liberalizacija trgovine napredovala je kroz potpisivanje niza sporazuma o slobodnoj trgovini kao što su Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT), Jedinstveni evropski akt iz 1986. godine, i Sporazum o slobodnoj trgovini u Severnoj Americi (NAFTA) iz 1992. godini. Uz to, finansijska tržišta takođe su oslobođena uplitanja države¹². Dalji napredak u liberalizaciji beleži se i sa Organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

Danas, liberalizacija predstavlja jedan od tri „stuba“ Vašingtonskog konsenzusa pored privatizacije i globalizacije. Inače sam Vašingtonski konsenzus je mnogo širi koncept, prvobitno osmišljen kao set mera, odnosno program za rešavanje problema zemalja Latinske Amerike, ali je ubrzo bio prihvaćen kao način rešavanja problema svih zemalja u razvoju. Sredinom osamdesetih godina XX veka u Vašingtonu su ga potpisale države koje čine jezgro svetskog sistema. Vašingtonski konsenzus je poznat kao neoliberalni, a odnosi se na budućnost svetske ekonomije, razvojnu politiku i posebno, na ulogu države u takvoj ekonomiji. Sam Konsenzus nije na isti način odredio sve dimenzije globalizacije, ali je na sve njih uticao i donekle odredio njene dominantne odlike. Međutim, on je danas relativno oslabio zbog sukoba unutar razvijenih zemalja i njihovih tabora, ali i pojedinih otpora koji su pojedine države pružile. U međuvremenu, nestali su duboki politički sukobi suprotstavljenih strana Istok-Zapad, te se razvila međuzavisnost, saradnja i regionalne integracije. Prema De Soza Santosu, današnji ratovi su

⁹ Kao reakcija na liberalizam nastala je teorija o socijalnoj državi i državi blagostanja. <http://ipt.fpn.bg.ac.rs/sr/node/65>, 10.2.2017.

¹⁰ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/Naim.HTM#I>, datum dostupnosti 09.02.2017.

¹¹ Nakon liberalizma sledio je neoliberalizam čiji je glavni predstavnik i teoretičar neoliberalizma Robert Nozick (Robert Nozick, 1939-2002). Njegovo najpoznatije delo je *Anarhija, utopija, država (Anarchy, State and Utopia)*, koje je objavljeno 1974. godine.

¹² www.britannica.com/topic/liberalization, datum dostupnosti, 19.2.2017.

malog obima, slabog intenziteta, i kao po nekom pravilu vode se na periferiji takozvanog „svetskog sistema“. Stoga se sadašnji period naziva razdobljem postvašingtonskog konsenzusa (Boaventura, 2002. s.7).

Primeri koji čine izuzetak potvrđuju da je moguć razvoj u duboko globalizovanom i liberalizovanom svetu, a ti primeri su Japan, Kina i još neke azijske zemlje kao što su Južna Koreja i Tajland. Ove zemlje nisu slepo sledile pravila Vašingtonskog konsenzusa, već su se trudile da putem rigorozne štednje, zdravih investicija (između ostalog i investicija u obrazovanje) i državno usmeravane industrijske politike ostvare odlične rezultate i postanu „jedna ekonomska energana“ (Štiglic, 2002. s.104.). Istočno azijske zemlje su se liberalizovale postepeno, prvo su stvorila efikasna preduzeća koja su bila efikasna u nekoliko zemalja tj. regionalnu konkurentnost, zatim su ih osnaživala za međunarodnu konkurentnost, dok je na snazi bila izvozna strategija. Zadržana je socijalna kohezija koja je dala određenu notu stabilnosti koja je bila pogodna za investiranje i rast. Na taj način vlada je pomogla da se tržišta oblikuju i usmeravaju, a onda ih polako prepustila oštroj konkurentskoj borbi. Osim toga, prosperitet i razvoj nije bio isključivo delo uskih ekonomskih i političkih elita, već delo radnih timova koji su se omasovljavali. Tako je uz pomoć radne etike, umešnosti, obrazovanja, discipline, relativno jeftine radne snage, ali i odlučnosti i rešenosti njihovih vlada postignut ekonomski rast i razvoj¹³.

3. ULOGA DRŽAVE U GLOBALIZOVANIM I LIBERALNOM SVETU

Svima je jasno da je država zadužena za osiguranje što bolje sopstvene ekonomske pozicije u svetu gde su dominantni globalizacija i liberalizacija. Postoje neke tvrdnje u kojima su zastupljeni stavovi o smanjenju uloge nacionalnih država, ali postoji i pitanje da li neko drugi treba da se bavi poslovima kojima se bavi država. To navodi na postavljanje još nekoliko pitanja. Ko je to ko bi radio? Zašto bi to (inače) radio? Da li bi bio uspešniji od same države?

Naime, moderna država je nastala u XVI veku iz korporativističke tvorevine Svetog Rimskog carstva (koje je prestalo da postoji tek 1806.). Time je označen kraj borbe za prevlast između države i crkve, cara i pape. Tada su oblasni vladari centralizovali vlast i tako stekli političku i ekonomsku moć i postali nezavisni od vladara, te se tako pretpostavlja da je ona nastala kao apsolutistička monarhija¹⁴. Potom je došlo do Velstafskog mira koji je ukratko rečeno doveo do nastanka međunarodnog sistema bezbednosti zasnovanog na sistemu suverenih država. I danas je evidentno da se globalna ekonomija ne može odvijati bez političke moći države. Iako je svet globalizovan i povezan, svi ljudi ne mogu biti viđeni kao građani jedne „države sveta“, ali da svakako mogu podržavati one političke (ili teritorijalne) celine u kojima postižu lično ostvarenje i slobodu delovanja. Inače, nova teorija rasta zastupa stav da širenje finansijskih tržišta i trgovine sami po sebi ne dovode privrednog rasta i ekonomskog razvoja. Da bi do ekonomskog razvoja došlo potrebno je stvoriti povoljan društveni ambijent, osmisliti adekvatan socijalni program, dugotrajno i pozitivno delovanje nacionalnih institucija, valjan pravni sistem, sistem obrazovanja. Osim toga, te multinacionalne korporacije su nacionalne firme koje posluju u inostranstvu, „široj sveta“. Veliki broj njih ima nacionalni upravljački milje, a veoma često i skupštinu vlasnika akcionara čini nacionalno osoblje (etnocentrični pristup). Iz tih razloga, kao i razloga jakog lobiranja, nacionalne države se smatraju najuticajnijim u oblikovanju svetskog

¹³ Ono što je u klasičnoj antici bio Mediteran, u modernom dobu Atlantik u dobu posle pada Berlinskog zida je Pacifik (Japan i Kina).

¹⁴ <http://ipt.fpn.bg.ac.rs/sr/node/65>, datum dostupnosti 10.2.2017

tržišta (Stupar, Milorad, 2002. s. 291, 293). Azijske zemlje koje su doživele brz razvoj, ostvarile su visoke stope rasta, ne zbog slobodnog delovanja tržišta, već zbog aktivne uloge države u privrednom procesu kako bi podstakle razvoj industrijske politike i ojačale konkurentnost (Fukujama, 1997. s. 23). Osim toga, na globalnom tržištu u ekonomskom smislu vladaju monopoli i karteli, te je uloga države da se zauzme za to da njene kompanije izvrše probaj na globalno tržište. To samo ona može u skladu sa svojim interesima, jer je sasvim jasno da bez političke pomoći i intervencije države u trgovini transnacionalnih kompanija to nije lako ostvarivo¹⁵. Na globalnom tržištu vladaju drugi zakoni, zakoni jakih lobija, te danas da gotovo i nema političkih foruma, bez ekonomskih foruma na kojima država vrši promociju svojih kompanija, ali isto tako i štiti interes svojih nacionalnij firmi. Možda država nema centralnu ulogu na globalizovanom tržištu, već tu ulogu imaju multinacionalne kompanije, ali to nikako ne znači da država ne treba da što bolje osigurava svoje ekonomske i političke pozicije u takvim okolnostima. Naime, kolika je važnost države najbolje govore činjenice u kojima je izneto da sa širenjem svetske ekonomske krize 2008. godine, koja se širila veoma brzo, svaka zemlja je tražila rešenja izlaska iz krize za sebe u okviru svoje teritorije. Dakle svaka država je pronalazila načine i mogućnosti izlaska iz krize prema svom stepenu razvoja, finasijskim mogućnostima i sopstvenoj zrelosti i spremnosti za rešavanje problema. Isti takav pristup su imale nacionalne vlade kada je bilo u pitanju rešavanje problema nezaposlenosti (Maksimović, 2009. 253).

Evidentno je da je supremacija nacionalne države narušena stvaranjem novih transnacionalnih saveza, s tim i potrebom približavanja pravosudnih sistema kao vrhunskog regulatora globalizovane ekonomije. Tako posmatrano, na prvi pogled deluje da države u globalizovanom svetu gube značaj, međutim, njihova uoga je i dalje veoma bitna. Država je dužna da repositionira svoje istorijske uloge, naime da proširi opseg svoga delovanja na međunarodni nivo i tako čini sve da se usklade zahtevi globalnog sveta i nacionalnih interesa. Time ona postaje aktivan učesnik na međunarodnoj pozornici. Naime, i dalje je zadatak države da brine o bezbednosti stanovništva, ekonomskom blagostanju i zajedničkom identitetu, da brine o vladavini prava. Osim toga ona je ta koja brine o zaštiti životne sredine, dužna je da podstiče tehnološko-tehnički razvoj, konkurentnost i naučni razvoj zemlje, omogućava osavremenjivanje društva, stvara opšte povoljne prilike za život svojih građana, unapređuje školstvo, zdravstvo i životni standard stanovništva i tako ostvaruje svoju razvojnu funkciju. Ona treba da rešava konflikte unutar zemlje i van nje, one koji se odnose na nju. To i jesu pitanja isključivo u ingerenciji države. Dakle, internacionalizacija nacionalne države može podrazumevati proširenje polja delovanja nacionalne države kako bi se unutrašnje okolnosti prilagodile transnacionalnim zahtevima (Boaventura, 2002, s.17). Naravno da i dalje ostaju na snazi „red, sigurnosti i poverenje“.

Veoma često se globalizacija posmatra kao vesternizacija, tj. dominacija zapadne civilizacije. Ali niko ne brani jednoj državi da održava i razvija svoja nacionalna i tradicionalna obeležja. Ponegde se može naći u literaturi da je globalizacija sistem dominacije kapitalizma (Vidojević, 2005. s.35). Čak i da je ta tvrdnja tačna, tačna je i tvrdnja da su svi drugi sistemi propali ili su u najmanju ruku u krizi. U osnovi kapitalizma su privatna svojina, vladavina prava i ugovora, poštovanje ljudskih prava, elementi koji su postali civilizacijski standardi. Osim toga, upravo se najrazvijenije zapadne države zalažu za čuvanje sopstvenog suvereniteta, da svaka zemlja treba da brani svoj suverenitet. Ovim se ne spori mešanje multinacionalnih kompanija u unutrašnja politička pitanja i odnose država tamo gde imaju interes da posluju (Bijelić, 2003, s.82). Iz tih razloga su japanski kreatori makroekonomske politike iznedrili pojam „uzajamno dejstvo

¹⁵ Inače, ovakvo postupanje u teoriji je poznato kao „strateška trgovina“. (Bijelić. 2003. s. 41)

međunarodnog biznisa i politike“ (Curumi, 1982.). Isto to drugim rečima rečeno je da savez države i tržišta treba da bude osnovni stožer društvene regulacije (Pureza, 2002. 134).

Država je ta koja treba da pomogne da društva spremno i otvoreno prihvataju promene. Regionalne integracije su uglavnom zasnovane na inicijativama zemalja suseda, te ne moraju uvek da imaju veze sa globalnim proširenjem tržišta, već integraciji regionalnih sličnosti. Međutim, društva koja se dinamično otvaraju ka progresivnim promenama neminovno prati dezorganizacija. Stoga je balans između dezorganizacije i fleksibilnosti delikatan ali i neophodan (Parsons, 2009. s.337). Možda to samo znači da ulogu države treba ograničiti u pojedinim oblastima, ali je u drugim pojačati, no u svakom slučaju znači da je neophodno postojanje njenih jakih institucija. Uostalom, države su potpisnice međunarodnih konvencija. Danas se moć države može označiti i terminima „sposobnost upravljanja“, „kapacitet društva“ i „kvalitet institucija“. U literaturi, izdvojila su se četiri aspekta državnosti koja su međusobno povezana, a to su: 1. koncepcija organizacije i menadžmenta, 2. projektovanje političkog sistema, 3. osnova legitimnosti i 4. kulturološki i strukturalni faktori (Fukujama, 2007. s.34.). Tako se dolazi do političke povezanosti na dva načina: *prvo*, to je horizontalna povezanost – gusta mreža međuzavisnih država i društava na nivou ekonomskih, vojnih i kulturnih odnosa, ali i vertikalna međuzavisnost – nadnacionalna povezanost političkih institucija sa težnjom da se oblikuje globalni politički režim; i *drugo*, politička globalizacija koja ima svoja obeležja a to su rasprostiranje istovetnih formi političkog života, a njega čine demokratija i ljudska prava (građanska i politička) (Pečujlić, 2002. s.83-84). Povezanost ekonomske, medijske i najposle političke moći uvek vodi do uspeha. „Kombinacija spoljne politike i međunarodne trgovine naziva se ekonomskim državištvom“ i podrazumeva sva ekonomska sredstva kojim kreatori spoljne politike pokušavaju da utiču na druge subjekte u međunarodnim odnosima. Ekonomsko državištvo, propaganda, diplomatija i vojno državištvo su samo tehnike države koja koristi ekonomski instrumentarij za postizanje svojih ciljeva (Bijelić, 2003. s.16).

UMESTO ZAKLJUČKA

Očigledno je da će globalizacija i liberalizacija i u budućem vremenu biti teme koje će pobuđivati veliku pažnju istraživača. Sva dosadašnja saznanja o ovim terminima, bez obzira da li se posmatraju kao pojmovi, pojave ili procesi, doprineli su spoznanji njihovih dometa, intenziteta i dubini uticaja. U takvim okolnostima država nema alternativu¹⁶. Jasno je da otvorenost i povezanost jedne države ne znači narušavanje njenog suvereniteta. To što se tvrdi da država ne treba da se meša u domen tržišne regulacije, ne znači da država ne treba da bude jaka. Postavlja se samo pitanje koje su to institucije države koje imaju ključni značaj za njen dalji opstanak i razvoj, a u tom kontekstu i ekonomski razvoj? Kako bi u budućnosti trebalo da budu organizovane? Sve do sada izloženo potvrđuje da na zapadu nema ništa novo.

LITERATURA

1. Bijelić, Predrag, 2003. *Ekonomika međunarodnih odnosa*, Prometej, Beograd;
2. Boaventura, De Soza Santos. 2002. „Procesi globalizacije“, *Časopis reč*, (68.14) <http://fabrikaknjiga.co.rs/rec/68/5.pdf>, datum dostupnosti 20. 2. 2017. *Časopis za kulturu i društvena pitanja*, i <http://www.womenngo.org.rs/feministicka/tekstovi/boaventura-de-soza-santos.pdf>, datum dostupnosti 9. 2. 2017.

¹⁶ Isto tako porodica, dosta kritikovana, ali i dalje uvažavana nema alternativu.

3. Curumi, Joši, 1982. Japanci dolaze, Bigz, Beograd;
4. Dabić, Marina. 2007. „Uloga multinacionalnih kompanija u promicanju tehnološkog razvoja zemalja u tranziciji“, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol.5, s. 29-42, Sveučilište u Zagrebu, www.econbiz.de/Record/uloga-multinacionalnih-kompanija-u-promicanju-tehnološkog-razvoja-zemalja-u-tranziciji-dabić-marina/10003714261, datum dostupnosti 3.2.2017.;
5. Fukujama, Frensis, 2007. Građenje države – upravljanje i svetski poredak u dvadeset prvom veku, Filip Višnjić, Beograd.
6. Fukujama, Frensis, 1997. Sudar kultura, poverenje – društvene vrline i stvaranje prosperiteta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd,
7. Grupa autora, 2007. Teoretičari liberalizma, Službeni glasnik, Beograd,
8. Held, David, McGrew, Anthony, „Globalization“, Oxford dictionary, <http://www.polity.co.uk/global/globalization-oxford.aspambridge>, datum dostupnosti 9.2.2017.
9. Maksimović, Marijana, 2009. „Nezaposlenost i globalna kriza“, Zbornik radova: Kriza i globalizacija, Centar za ekonomska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd, s.244-255;
10. Parsons, Talkot, 2009. Društveni sistemi i drugi ogledi, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad;
11. Parsons, Talcott. 1992. Moderna društva, IP“Gradina“, Niš;
12. Pečujlić, Miroslav. 2002. Globalizacija, dva lika sveta, Gutenbergova galaksija, Beograd;
13. Pureza, Žose Manuel, 2002. „Prema jednom postvestfalskom internacionalizmu“, Časopis za književnost i kulturu, i društvena pitanja Reč, No. 68/14. decembar;
14. Reinert, S. Erik. 2006. Globalna ekonomija, kako su bogati postali bogati i zašto siromašni postaju još siromašniji; Čigoja, Beograd
15. Stiglic, E. Džozef. 2002. Protivrečnosti globalizacije, SBM-x, Beograd;
16. Stupar, Milorad, 2002. „Svetski poredak, globalizacija i pitanje suvereniteta“, Filozofija i društvo XXI, Filozofski fakultet, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, <http://instifdt.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2002/09/Stupar-2002-1.pdf>, datum dostupnosti 4.3.2017.
17. Vidojević, Zoran, 2005. Kuda vodi globalizacija?, Filip Višnjić, Beograd;
18. www.businessdictionary.com/definition/trade-liberalization.html, 17.4.2015.
19. www.en.oxforddictionaries.com/definition/liberalization, datum dostupnosti 9.2.17.
20. www.dictionary.cambridge.org/dictionary/english/liberalization, datum dostupnosti 9.2.17.
21. www.ipt.fpn.bg.ac.rs/sr/node/65, datum dostupnosti 10.02.2017.
22. www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/Naim.HTM#I, 09.02.2017.
23. www.britannica.com/topic/liberalization, datum dostupnosti 09.02.2017.